

15. Священко З.В. Проурядові аграрні ініціатива в Російській імперії на початку XX століття / З.В. Священко. – Умань: ФОП Жовтий О.О., 2012. – 349 с.
 16. Тютюкин С.В. Реформы и революция 1905–1907 гг. // Реформы и реформаторы в России. – М.: ИРИ РАН, 1996. – 192 с.

References:

1. Alekseev, G. (2011) Peasant question as a mirror of the three revolutions in Russia. *Government and the peasantry in XIX – early XX century: a collection of articles*, Kolomna Moscow state Regional Socio-Humanitarian Institute (in Russ.).
2. Anfimov, A.M. (1998). *Peasant movement in Russia in 1901 – 1904*. M.: Nauka (in Russ.).
3. Bondar, V.V., Prisyajnyuk Yu.P. (2011). Contemporary historiography of the post-reform peasantry. *Ukrainian Historical Magazine*. 2. (in Ukr.).
4. Vronsky, O. (1999). *The state power of the Russian Empire and the problem of forming the foundations of a promising agrarian course at the turn of the nineteenth and twentieth centuries*. M. (in Russ.).
5. Vronsky, A. (1993) *Peasantry and power (1900 – 1923)*. Tula: TO IRO (in Russ.).
6. Danilov, V. (2002). Agrarian Reforms and Agrarian Revolutions in Russia (1861-2001). *Russia in the 20th Century: Reforms and Revolutions*: In 2 t. 1. Moscow, (in Russ.).
7. Danylov, V. (1992) Agricultural reforms and agricultural revolution in Russia / V. Danilov. *Great stranger: the peasants and farmers in the modern world*, Moskov. (in Russ.)
8. Danylov, V. (1996) The peasant revolution in Russia, 1902 – 1922. *Peasants and power*. Retrieved from www.patriotica.ru/history/danilov_rev.html
9. Zakharova, I.G., Eklofa, B., Bushnell, J. (1992). *Great reforms in Russia. 1856 - 1874*: Collection. Moscow: Izv. Mosk. Un-ta, (in Russ.)
10. Kazarezov, V. (2000) *The peasant question in Russia (end of XIX – the first quarter of XX century.)*. M.: Kolos (in Russ.)
11. To the history of agrarian reform Stolypin (1926). *Red archive*. 4 (in Russ.)
12. Kononenko, Y.S. Kornovenko, S.V. (2016) Peasant Revolution 1902 -? gg. (*Ukrainian peasant*). Vyp. 16, 73-78. (in Ukr.)
13. *The First Revolution in Russia: A View Through the Century*. (2005). Ed. AP Korelina, SV Tyutyukin. M.: Monuments of Historical Thought, (in Russ.)
14. Protocol №. 10 (1905). *Protocols on peasant affairs*. S-Pb. (in Russ.)
15. Svyshchenko, Z.V. (2012). *Progovernmental Agricultural Initiative in the Russian Empire at the Beginning of the 20th Century*. Uman: FOP Zhovtyy O., (in Ukr.)
16. Tityukin, S.V. (1996). Reforms and Revolution of 1905-1907. *Reforms and reformers in Russia*. Moscow: IRI RAS, (in Russ.)

Z. Svyaschenko

PEASANT MOVEMENTS IN THE BEGINNING OF XX-TH CENTURY IN THE RUSSIAN EMPIRE AS FACTOR OF SOCIAL CHANGES

Introduction. The article analyzes the influence of the peasant movements of the early XX-th century on social changes in the Russian Empire. It is noted that the danger of peasant movements has become a factor in influencing government policy after the abolition of serfdom. Until the 1850's, the fundamental political and ideological structures on which serfdom was based were already ruined. As soon as the state left the institution without its support, it was immediately collapsed.

However, by the beginning of the XX century peasant protests did not pose a significant danger to the tsarist regime. Despite of this, the security agency and the monarchs themselves constantly felt the tension that came out of the village, which to some extent determined the stiffness of the course to suppress any peasant protests.

Purpose. The purpose of the proposed study is to show the peasant movements of the early XX-th century in the Russian Empire as an important factor in social change. The research is based on such principles of historical knowledge as science, historicism, objectivity, system analysis, and so on. As a basis of the research, we have chosen a socio-cultural approach, in which an active personality becomes the subject of scientific attention – a multidimensional social and cultural entity, the subject of action, his morality, which forms the basis of any culture, in our case – a peasant.

Results. The protests of the peasants in the early XX-th century are characterized as enough organized. During the protests the peasants demonstrated an unprecedented level of organization and unity.

The author considers that the spontaneity and awareness of the peasant movement of the early XX-th century, and then the revolution of 1905 – 1907, stimulated the government to change. This was facilitated by both collective and individual actions of the peasants. The passive and active actions of the peasants were widespread. Peasants clearly imagined what they want (land, education, self-government), as well as the best ways to realize their goal.

Conclusion. It was concluded that the peculiarities of peasant protests consisted not only in their mass and radicalism in relation to the grandfathers, but also in alienation to power, loss of hope for justice under the existing system. The beginning of the XX-th century characterized by the emergence of a qualitatively new peasant – a peasant era of the revolution, and the peasant movements themselves became a significant factor in social change.

Key words: peasantry, protests, revolution, agrarian question, Russian Empire.

УДК 94(100:477) «1914/1918»
 DOI: 10.31651/2413-8142-2019-21-44-49

Міхал Шмігель

доктор історичних наук, доцент кафедри історії філософського факультету Університету ім. Матєя Бєла, Словаччина

Марек Сирни

кандидат історичних наук, доцент кафедри політології факультету політичних наук і міжнародних відносин Університету ім. Матєя Бєла, Словаччина

ЧЕХОСЛОВАЧЧИНА В ПЕРІОД НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1918-1919): СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ СЛОВАЧЧИНИ

У статті проаналізовано суспільно-політичну ситуацію у Словаччині у період національної та соціальної революції в Чехословаччині 1918-1919 рр. Розкрито, що перехід від угорської до нової чехословацької влади і порядку був досить складний, як з точки зору внутрішньої безпеки, так із точки зору контролю і управління територією. Настав розтягнений на кілька місяців

перехідний період невизначеності, хаосу, плутанин, «народної» й соціальної революції. Проти нової слов'янської республіки склалися багато великих опозиційних груп. Потужна хвиля опору піднялася в національній сфері – з боку німців та угорців. Набагато гірше і важче було забезпечити цілісність і суверенітет своєї державної території, авторитет нових державних органів і суспільної системи.

Ключові слова: національна і соціальна революція, революційні перетворення, розпад Австро-Угорщини, створення Чехословаччини, Словаччина, 1918-1919 рр.

Постановка проблеми. Від 1916 р. в Австро-Угорщині поглиблюється політична, економічна і соціальна криза, викликана продовженням війни, до якої монархія не була готова. Відбувається накопичення проблем із поставками продовольства, збільшується податковий тягар на населення, зростає кількість страйків із вимогою поліпшення соціальних умов, запровадження загальних виборів, на фронті множить кількість повстань і дезертирів. У цій загостреній соціально-економічній ситуації велика частина словацького політичного представництва бачила вихід із кризи в реалізації ідеї розриву з Угорщиною і входження Словаччини до складу нової Чехословацької держави, де словаки (і підкарпатські русини) повинні були забезпечити собі національні права нарівні з чеською більшістю. Перехід від застарілої монархії до модерної демократичної республіки був дуже складним – національно-соціальною *революцією* у прямому значенні цього слова.

Автори статті ставлять за **мету** дослідити суспільно-політичну ситуацію в Словаччині у період національної та соціальної революції в Чехословаччині 1918-1919 рр.

Виклад основного матеріалу. Територія сучасної Словаччини (сьогоднішньої Словацької Республіки) до 1918 р. майже тисячу років була частиною Королівства Угорщини. Хоча після 1526 р. вона вже офіційно була, разом із самою Угорщиною, частиною Габсбурзької Австрійської імперії, однак для Словаччини угорські реалії й політика завжди мали вищий пріоритет ніж віденські. Це особливо посилювалося після дуалізації монархії, коли зростаючий словацький національний рух на рубежі ХІХ – ХХ ст. було піддано насильницькій мадяризації угорською правлячою елітою [1, 87-88].

Ідея автономної або повністю самоврядної Словаччини в багатостітній імперії Габсбургів або Угорському Королівстві появилася на початку масової політичної мобілізації в революційні 1848-1849 рр. Це була відповідь на успішний угорський національний рух, спрямований на придушення інших національних ідентичностей в австрійській Угорщині [2, 210, 456-460]. напередодні Першої світової війни словаки з Верхньої Угорщини (гірські райони Північної Угорщини, тобто Словаччина) відчули активізацію урядових зусиль із культурної асиміляції з титульною угорською політичною нацією – угорцями. Наприклад, витіснення словацької мови зі шкіл, цілеспрямована підготовка проугорського патріотизму, переслідування вчителів, які чинили опір мадяризації [3, 93-95]. Цей тиск спонукав до об'єднання спочатку незначні словацькі політичні групи [4], які в основному формували свої власні національні фракції у межах

загальноугорських політичних партій (націоналісти, соціалісти, ліберали) [5, 391].

Проте напередодні Першої світової війни більшість словацького населення все ще не визначилася на національному рівні й залишалася неактивною [6, 25-31]. Крім чисельно меншої проугорської елітарної групи (дворянство, чиновники держслужби тощо), тут була невелика група інтелектуалів і дрібної буржуазії (результат економічних реформ останніх угорських урядів), яка намагалася повернути словацьке населення до сфери словацьких національно-політичних інтересів [5, 383-386]. Більшість населення, яке як і раніше складало переважно бідні селяни, була політично пасивною і політичні суперечки словацьких та угорських націоналістів, чи угорський державний патріотизм, їх не цікавили. Пріоритетним для народних мас було питання про їх соціально-економічне становище в угорському суспільстві.

Однак всі ці соціальні реалії змінилися з початком Першої світової війни, особливо в її другій половині. Зі Словаччини було мобілізовано до 400 000 солдатів [7, 34]. Це було найбільше за всю словацьку історію. Такої кількості не було навіть у роки Другої світової війни. До 70 тис. людей зі Словаччини загинуло, а десятки тисяч залишилися каліками [8, 55]. Разом із поглибленням економічної кризи і безкінечних поставок для фронту тільки питанням часу залишилося поєднання соціальної фрустрації словацького населення з протестами проти національного гніту з боку угорської влади [9, 161-162].

До соціально-економічних протестів в угорських, а, відтак, і в словацьких містах на початку 1918 р. додалися також повстання солдат на фронті [7, 252-255]. Найбільш відомим був виступ словацьких солдатів Тренчанського полку, розташованого в Крагуєваці (Сербія), які, перебуваючи під тягарем безперервних боїв, більшовицької пропаганди і «народного» націоналізму («простий» словацький солдат порівняно з «панським» угорським або австрійським офіцером), відкрито виступили проти своїх командирів. Результатом цього повстання став розстріл 44 солдатів полку [10, 15-16]. Великі бунти солдатів проходили і в тилу. Збільшувалася кількість дезертирів на фронті (зростали під впливом слов'янських ідей і створення чехословацьких легіонів), солдати не поверталися з відпусток або оздоровчих відпочинків і втікали зі своїх домів у місцеві ліси, де вони утворювали збройні групи.

Зліта 1918 р. відбувається поступове і нестримне руйнування державної влади. Це було пов'язано із загальним несприятливим розвитком стану монархії в роки війни. Завдяки діям в еміграції Томаша Гарріка Масарика і його Національного комітету Чехословаччини (словаків представляв Мілан Ростислав Штефанік, серед американських русинів активізувалася група Григорія Жатковича [11, 15]), який лобював в керівництві країн Антанти створення Чехословацької держави, поступово зростала внутрішня словацька політична активність. Восени 1918 р. Словацька національна рада вже публічно заявила про необхідність для Словаччини відокремитися від Угорщини, або Австро-Угорської імперії, яка розпадалася, і приєднатися до створюваної Чехословаччини [12, 172-182]. Після капітуляції Австро-Угорщини новий ліберальний угорський уряд

не зміг втримати Словаччину в складі Угорщини навіть після того, як уряд Каролі прийняв Закон про автономію Словаччини [13, 22].

Набагато складніша ситуація склалася в Підкарпатській Русі, де, крім чехословацької орієнтації, мали місце і українська (з підтримкою греко-католицького духовенства), і угорська, і російська орієнтації та прагнення до повної незалежності. Зрештою, з урахуванням прагматичних міжнародних і соціально-економічних перспектив, переважила ідея автономного приєднання до чехословацької держави [14, 47-48].

Словацькі політики, зосереджені в Словацькій Народній Раді (СНР) та розчаровані небажанням Будапешта в останні десятиліття піти назустріч словакам в національному питанні, 30 жовтня 1918 р., через два дні після фактичного оголошення чехословацької держави в Празі (28 жовтня), заявили про об'єднання своєї долі з чехами в спільній державі [15, 38]. Це відбулося, незважаючи на те, що словацько-угорське співіснування в Угорщині ніколи не мало насильницьких проявів (на відміну від польсько-українського або навіть угорсько-австрійського конфлікту), а в економічній сфері в останні десятиліття Словаччина інтенсивно індустріалізувалася завдяки угорським модернізаційним законам. Однак це не могло замінити словакам перспективу спільної влади у новій державі з чехами – з дуже близької за мовою, економічно і соціально розвиненої слов'янської нацією.

Перехід від угорської до нової чехословацької влади і порядку був зовсім нелегким ні з точки зору внутрішньої безпеки, ні з точки зору контролю і управління територією. З моменту, коли стало ясно, що Австро-Угорщина війну програла, а старий адміністративний апарат замінить новий, авторитет і компетентність тодішніх угорських властей ігнорувалися. Проте нова чехословацька влада і адміністрація ще не сформувалися. Вони не мали повноважень і збройної сили для забезпечення влади [13, 26-27]. Таким чином, настав розтягнутий на кілька місяців перехідний період невизначеності, хаосу, плутанини і «народної» революції. У деяких місцях залишені поліцейські сили і проугорські чиновники змогли утримати громадський порядок, проте, в інших місцях відбувалися масові захоплення майна і напади на осіб, які вважалися символами старої епохи, соціального або національної нерівності тощо.

Чотирирічне марне очікування простих людей, на плечах яких в основному і лежав тягар війни (мобілізація, загибель, побори, кризи постачання...), призвело до вибуху і перейшло в форму народних «нападів» на багаті поселення, садиби, маєтки, магазини і будинки багатших людей, представників колишньої еліти, адміністрації тощо. Найбільш доступною була власність євреїв, які значно соціально і культурно різнилися від решти населення.

Євреї посідали міцні економічні та соціальні позиції, особливо в останні десятиліття монархії. Часто саме вони були пов'язані з динамічною індустріалізацією та розвитком торгівлі, банківської справи тощо, і таким чином належали до заможної категорії населення. У релігійному аспекті вони повністю різнилися від християнського селянства і використовували іншу розмовну мову. Зважаючи на прагнення утриматися в угорській соціальній еліті й

максимально злитися з панівним державним режимом, тодішня єврейська громада була сильно піддана мадяризації або германізації. Єврейські підприємці, торговці тощо, котрі десятиліттями працювали на те, щоб стати повноцінними і шанованими членами офіційної угорської політичної нації, були природно дуже далекі від ідей національно орієнтованої словацької інтелігенції й частини словацького селянства. Тому соціальне і національне невдоволення під час краху старого режиму і ще неусталеного чехословацького, стосувалося, серед іншого, і євреїв та їх власності [16, 154].

Маси людей, «сп'янілих» відсутністю контролю і покарання з боку державної влади, часто на чолі з озброєними фронтовиками, солдатами, дезертирами тощо, грабували все майно, яке уявлялося як результат соціальної або національної нерівності й експлуатації. Крім єврейської власності часто грабували садиби дворянства. З замків і маєтків, крім продуктів харчування, сільськогосподарського інвентарю, худоби тощо, виносилося все, що прості люди вважали цінним. Численні культурні цінності, меблі та інше, що не можна було вкрасти або відвести, що вважалося непрактичним і марним, було знищено, спалено або пошкоджено іншими способами.

Ця хвиля народного соціального обурення і революційного «гніву», грабежу приватної й суспільної власності для представників нового чехословацького державного істеблішменту була настільки лякливою, що через декілька десятиліть, коли народжувалися плани повалення словацького колабораціоністського режиму під час Другої світової війни, основна увага приділялася необхідності підтримання громадського порядку під час перероту.

Безладдя поступово затихало разом із переходом управління країною до рук нових чехословацьких властей. Вони сформували свої органи безпеки (армія, жандармерія), які змогли забезпечити захист загальних прав людини, включаючи безпеку приватної власності. Однак набагато гірше і важче було забезпечити цілісність і суверенітет своєї державної території, авторитет нових державних органів і суспільної системи [17, 53-56].

Словацька Народна Рада була не в змозі вирішити критичну ситуацію, яка настала після окупації Словаччини угорськими військовими частинами в листопаді 1918 р. Вона не змогла реалізувати визначені ж нею компетенції – перебрати владу і встановити чехословацький державний суверенітет в Словаччині. Не допомогли їй слабкі чехословацькі військові частини, які були швидко витіснені агресивним угорським військом. Успішним не був і т. зв. тимчасовий словацький уряд в Скаліці, який намагався стабілізувати стан справ у Західній Словаччині. Нарешті, критичну ситуацію мав вирішити Закон про надзвичайні перехідні заходи в Словаччині (№ 64/1918 від 10 грудня 1918 р.), відповідно до якого празький уряд призначив свого повноваженого представника і поставив йому завдання врегулювати ситуацію в країні. Так був створений тимчасовий Кабінет міністрів із повноваженнями щодо Словаччини (до квітня 1920 р. його очолював словак Вавро Шробар), що пояснювалося необхідністю запровадження особливого способу авторитарного управління. Для реалізації централізованого істеблішменту були

скасовані, починаючи з 23 січня 1919 р., всі створені в Словаччині національні ради і комітети (включаючи СНР) з аргументацією, що управління територією більше не можна дуалізувати [13, 10-11].

Колишні австро-угорські або німецько-угорські урядові еліти опинилися у статусі повалених верств. Їх попереднє розміщення в ієрархії монархії стало негативним фактором і вело до соціальної деградації. Замість проугорських або провіденських чиновників, учителів, державних службовців тощо приходили представники нової чехословацької влади, раніше опозиційно налаштовані до австро-угорського режиму. Вони були іншими не тільки національно або політично, але й соціально. Австрійських / німецьких або угорських представників знаті й вищих державних чиновників, відданих монархії, заміняла чеська, словацька або русинська інтелігенція, дрібні підприємці тощо, які були республіканцями і демократами (лише зі Словаччини в 1918-1924 рр. виїхало в Угорщину 107 тис. угорських чиновників із родинами [18, 382]). Цілоком природно, що проти нової слов'янської республіки склалося багато великих опозиційних груп. Відносно слабкими були групи дворянства, високих посадових осіб або багатих верств старої проугорської еліти, які або втекли з країни, або відійшли так би мовити на задній план. Однак величезна хвиля опору піднялися в національній сфері. Наприклад, прибуття уповноваженого Прагою «уряду Словаччини» в Братиславу (4 лютого 1919 р.) супроводжувалося великим страйком і маніфестаціями з сильним політичним античехословацьким тоном угорських і німецьких жителів міста [15, 197-198].

Так само, як чеські, словацькі або русинські етноси декларували природне право на власну державу. В цей перехідний соціальний і національний революційний період домагалися своїх національно-політичних прав і німці та угорці, які мешкали на новій чехословацькій території. В чеських землях, в Словаччині й Підкарпатській Русі вони разом склали майже третину населення (у 1921 р. майже 3,9 млн. від загальної чисельності 13,4 млн. жителів республіки). Як і прочехословацькі сили, вони також під час перевороту формували свої національні комітети, які представляли собою перехідну революційну владу на місцевому рівні. І точно так само, як чеські, словацькі або русинські національні комітети підтримували Чехословаччину, так німецькі комітети (з чеських прикордонних регіонів) підтримали проект «Німецькій Австрії», а угорські – намагалися приєднати контрольовану територію до Угорщини. Якщо в чесько-німецькому випадку національна суперечка була розв'язана відносно безболісно (нічого подібного «Німецькій Австрії» не виникло), а чеська армія, поліція і державні органи відносно легко забезпечили свої повноваження в цій області [12, 206], то ситуація в Словаччині й Підкарпатській Русі була значно гіршою.

Це було пов'язано з тим, що нестабільна ситуація в Угорщині призвела до падіння ліберальних проантантовських урядів. Під впливом загальної опозиції до політичних наслідків війни і перспектив післявоєнного устрою простору Карпатського басейну до влади прийшли угорські більшовики. Для утвердження соціалістичної революції вони використовували привабливу ідею відновлення

Великої Угорщини або звільнення від іноземного панування всіх угорців в Карпатському басейні й їх об'єднання. У травні – червні 1919 р. угорська Червона Армія навіть завоювала значну частину східної і південної Словаччини. У місті Прешові була проголошена Словацька Радянська Республіка, як держава-супутник Угорської Радянської Республіки, очолюваної Белою Куном. Республіка, крім заснування радянської адміністрації країни, також заявила про свої зусилля з тісної співпраці з «червоним» Будапештом [15, 225-230]. Небезпека втрати значної частини Словаччини, або її більшовізації, була відвернена загрозою втручання країн Антанти проти Угорської Радянської Республіки. Угорська Червона Армія почала відступати зі словацької частини Чехословаччини і в кінцевому підсумку була витіснена чехословацькими військами [12, 207-208]. В Угорщині їй довелося зіткнутися з наступом контрреволюційної армії адмірала Хорті й румунського війська. Тільки після цього періоду бурхливих потрясінь і боротьби за чехословацький характер повоєнної Словаччини (та Підкарпатської Русі) соціально-національна революція протікала під керівництвом празьких чехословацьких органів.

Завданням міністра повноваженнями стосовно Словаччини В. Шробара та його 14 відділень було: відновити адміністрацію, транспорт і зв'язок, зруйнований під час війни з Угорщиною; організувати поставки населенню продуктів харчування, одягу тощо; виробничу сферу забезпечити сировиною та енергією; керувати внутрішньою та зовнішньою торгівлею; відновити навчання у школах; забезпечити персональні зміни в них та в адміністративному апараті, доповнити кадри; подбати про тих, які у великій кількості переїжджали з чеських земель та заміняли угорських чиновників, учителів, залізничників, листонош; працевлаштувати прибулих із Росії легіонерів. Необхідно було послабити соціальну та національну напругу та дозволити діяльність політичних партій (включаючи партії меншин), які в умовах парламентської демократії почали організовуватися та готуватися до перших парламентських виборів (у квітні 1920 р.) [13, 11].

Порівняно з тим, що було реальністю в угорській частині монархії до 1918 р., нове республіканське чехословацьке законодавство і структура державної влади були дійсно революційним перетворенням [19, 15-24]. Порівняно з угорським законом про вибори, який в останні роки існування Угорського Королівства «прогресивно» змінився так, що чисельність дорослого населення з правом голосу зросла лише з 5 до приблизно 30% тепер в Чехословаччині вже могло голосувати все доросле населення, зокрема й жінки. Право голосу було одним із найдемократичніших у Європі, що дозволяло громадянам брати участь у формуванні всіх представницьких органів влади.

Було прийняте й нове аграрне законодавство, яке започаткувало реалізацію аграрної реформи. Аграрна реформа мала вирішити екзистенційні проблеми села шляхом перерозподілу на користь дрібних і середніх селян великої земельної власності, яка в основному належала раніше – у випадку Словаччини – угорській знаті. Ця реформа, яка вела до передачі права власності на значну частину землі в руки чеських, словацьких та русинських власників, була привабливою для майже 200 тис. репатріантів (переселенців) до

Чехословаччини (з них 50 тис. приїхали в Словаччину) [20, 57]. За своїм масштабом, порівняно з республіканською Угорщиною або Балканами, це була радикальна аграрна реформа, що позбавила соціальної бази основних опонентів республіканської Чехословаччини [21, 45–48].

З іншого боку, ця (т. зв. перша) аграрна реформа не перерозподілила все землеволодіння (частина земель була винята з експропріації), а також не були задоволені всі селяни, зацікавлені у виділенні землі. Позбавлені власності були землеволодіння понад 150 га орної землі або 250 га загальної площі. Закони дозволяли конфісковане майно залишити в державі власності або виділити за оплату особам, колишнім кріпакам, дрібним землеробам та підприємцям, працівникам сільського та лісового господарства, безземельним. Пріоритет надавався, зокрема, легіонерам, членам збройних сил, інвалідам війни чи родинам загиблих у Першій світовій війні. На виділення землі могли подати заявку різні товариства та муніципалітети. Землю не могли отримати заявники, які не мали чехословацького громадянства, засуджені за злочини, морально збіднілі особи та особи, фізично і психично не здатні займатися землеробством (виняток становили інваліди війни, їхні вимоги переходили на членів сім'ї). При розподілі землі тривав нормувальний та колонізаційний процес. Колонізація застосовувалася там, де держава була зацікавлена у створенні нових сіл [22, 6] – у малонаселених районах або в районах гомогенного заселення меншин для посилення чесько-словацького елемента (наприклад чесько-словацька колонізація на півдні Словаччини в середовищі угорської меншини).

Поступово були прийняті прогресивні соціальні законопроекти і реформи в галузі освіти (створила неймовірна за угорських умов широка національна система освіти, різні види професійних страхових товариств, допомоги по безробіттю тощо), послабився вплив церкви на державу.

Зі західно-чеських регіонів країни поступово йшов на схід зовсім новий «порив» суспільного життя. Загальна модернізація громадського життя, величезне збільшення участі мас в культурній та суспільній діяльності супроводжувалися будівництвом широкого громадянського суспільства, яке зі своїми демократичними стандартами поступово стало «острівною» специфікою у всій Центральній Європі. Іншими словами, з оглядом на розвиток подій у 1920-х – 1930-х рр., Чехословаччина стає островом демократії в Центральній Європі.

Висновки. Зі створенням Чехословацької Республіки було відкрито новий перспективний етап – особливий для словацької нації, з якого були усунені утиски, кривди та дискримінація попередньої епохи та в якому у співіснуванні з чеським народом мали бути досягнуті повноцінні результати для розвитку Словаччини. Порівняно з застарілою державою Габсбургів нова модерна демократична республіка принесла незрівнянно кращі можливості для вільного національного, громадянського та політичного життя. Закінчилося довготривале чуже панування, зникла монархічна система, політична влада перейшла з рук австро-німецьких та угорських в руки представників чеського, словацького та русинського етносу. Значною історичною зміною було усунення залишків феодалізму і втілення в життя

основних демократичних прав. У Словаччині закінчився період мадяризації, словацька мова увійшла до шкіл, установ та громадського життя. Однак ці позитивні факти були сильно ослаблені тим, що створення нової держави не було зміною однакової якості для всіх частин республіки. Хоча первинні очікування не були повністю реалізовані, залишається фактом, що політична і соціальна революція 1918–1919 рр. дозволила Словаччині (в межах Чехословаччини) увійти до складу європейських суспільств із високими демократичними стандартами.

Список використаної літератури та джерел:

1. Holec R. Úvahy k fenoménu maďarizácie pred rokom 1918 / R. Holec // Kľúčové otázky moderných slovenských dejín; ed. D. Kováč. – Bratislava, 2012. – S. 80–135.
2. Viator S. Racial problems in Hungary / S. Viator. – London, 1908. – 542 s.
3. Deák L. Slovaks in the Hungarian statistics / L. Deák // History and politics; ed. D. Kováč. – Bratislava, 1993. – S. 93–104.
4. Štátny archív Bratislava, f. Krajský súd v Bratislave I (1872–1954), šk. 5. Národnostné poburovanie.
5. Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti. – Bratislava, 1998. – 602 s.
6. Lipták L. Slovensko v 20. storočí / L. Lipták. – Bratislava, 1998. – 386 s.
7. Prvá svetová vojna 1914 – 1918 / ed. D. Kováč. – Bratislava, 2008. – 321 s.
8. Chorvát P. Slováci v rakúsko-uhorskej armáde počas Prvej svetovej vojny / P. Chorvát // Vojenská osveta. – 2014. – а. 2. – S. 44–56.
9. Bibó I. Bieda východoeurópskych malých štátov / I. Bibó. – Bratislava, 1996. – 580 s.
10. Hronský M. Štyridsaťštyri / M. Hronský // Historická revue. – 1994. – а. 4. – S. 15–16.
11. Shandor V. Podkarpatská rus od vzniku Československa po sovětskou anexi / V. Shandor. – Praha, 2013. – 312 s.
12. Veselý Z. Dějiny české zahraniční politiky / Z. Veselý. – Praha, 2013. – 536 s.
13. Krajčovičová N. Slovensko na ceste k demokracii / N. Krajčovičová. – Bratislava, 2009. – 267 s.
14. Kárník Z. České země v éře první republiky / Z. Kárník. – Praha, 2000. – 570 s.
15. Hronský M. Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti / M. Hronský. – Bratislava, 2011. – 685 s.
16. Jablonický J. Z ilegality do povstania / J. Jablonický. – Bratislava, 2009. – 239 s.
17. Syrný M. Slovenské dejiny. 20. storočie. I. diel / M. Syrný. – Banská Bystrica, 2016. – 239 s.
18. Jakešová E. Sociálno-ekonomické aspekty migrácie obyvateľstva Slovenska v dvadsiatych rokoch 20. storočia / E. Jakešová // Historický časopis. – 1987. – а. 3. – S. 381–399.
19. Bartoš J. Československo 1918–1938: Fakta, materiály, reálie / J. Bartoš, M. Trapl. – Olomouc, 1994. – 104 s.
20. Tišliar P. Organizovanie vysťahovalectva v Československej republike na začiatku 20. storočia / P. Tišliar // Migračné procesy Slovenska (1919 – 1948); M. Šmigel', P. Tišliar et al. – Banská Bystrica, 2014. – S. 56–70.
21. Kornovenko S. Revolutionary disturbances in the early XX century: Agrarian Law of Central and South-Eastern Europe / S. Kornovenko, N. Zemzyulina // Ukrainkyi selianyn [Ukrainian peasant]. – 2018. – а. 19. – P. 45–49.
22. Hudecová E. Pozemková držba na území Slovenska / E. Hudecová // Slovenský geodet a kartograf. – 2014. – а. 1. – S. 4–8.

M. Šmigel', M. Syrný

CZECHOSLOVAKIA DURING THE NATIONAL AND SOCIAL REVOLUTION (1918–1919): THE SOCIAL-POLITICAL ASPECT OF SLOVAKIA

Introduction. Since 1916, the political, economic and social crisis in the Austria-Hungary had become more evident due to the continuation of the Great War and for which the monarchy was not prepared. In this escalating socio-economic situation, most Slovak political representatives saw the starting point in the idea of secession from the Kingdom of Hungary and the integration of Slovakia into the new Czechoslovak state. After the collapse of Austria-Hungary, even the new liberal Hungarian government had failed to sustain Slovakia, which was nationally awakened.

Purpose. The authors of the article aim to explore the socio-political situation in Slovakia during the period of 1918-1919 national and social revolution in Czechoslovakia.

Results. The transition from Hungarian government to the new Czechoslovak one and maintaining the order was not easy neither with regard of internal security, nor controlling and management of the given area. For several months, there had been a transitional period of

uncertainty, chaos, confusion and “national” and social revolution. Many large internal opposition groups were formed against the new Slavic republic. A huge wave of resistance was formed especially in the national sphere – by Germans and Hungarians. However, it was much more difficult to ensure the integrity and sovereignty of their national territory, the respect of the new authorities and the social system. In May – June 1919 the Hungarian Red Army conquered a large part of eastern and southern Slovakia. The danger of losing a significant part of Slovakia or its Bolshevization was discouraged by the threat of armed intervention by the countries of the Triple Entente. Only after this period of violent upheavals and the struggle for the Czechoslovak character of post-war Slovakia (and also Subcarpathian Ruthenia), the national-social revolution took place under the command of Prague Czechoslovak authorities.

Conclusion. The new Republican Czechoslovak legislation and the structure of state power were truly revolutionary transformations for Slovakia. The overall modernization of public life was accompanied by the construction of a broad civil society with high democratic standards.

Key words: national and social revolution, revolutionary transformation, collapse of Austria-Hungary, formation of Czechoslovakia, Slovakia, 1918-1919.

